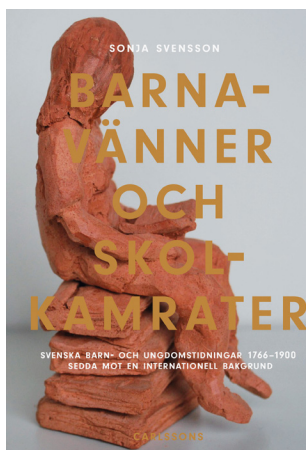

Review/Recension

SONJA SVENSSON
BARNAVÄNNER OCH
SKOLKAMRATER
Svenska barn- och
ungdomstidningar
1766–1900 sedda mot en
internationell bakgrund

Stockholm: Carlssons, 2018. Skrifter
utgivna av Svenska barnboksintitutet,
nr 146 (267 s.)

Sonja Svenssons værk *Barnväänner och skolkamrater. Svenska barn- och ungdomstidningar 1766–1900 sedda mot en internationell bakgrund* er en utvetydig opfordring til, at forskere og studerende får øjnene op for "børnebladene", som de kaldes på dansk. Efter endt læsning står man da også tilbage med indtrykket af, at der er nok at tage fat på. Det skyldes hverken manglende omhu fra forfatterens side eller hastværk: det angives i forordet, at bogen ligger i forlængelse af Svenssons afhandling *Läsning för folkets barn. Folkskolans barntidning och dess förlag 1892–1914*, som hun arbejdede på fra slutningen af 1960'erne, og som udkom i 1983, og på litteraturlisterne opregnes en imponerende række af tidligere publikationer om emnet. Det er med andre ord frugten af årtiers professionelt arbejde med emnet, læseren her kan plukke.

Det er et enormt materiale, der lægges frem. Svensson angiver, at der fra det første svenske børneblad *Weckoblad til Barns Nytt och Nöje* (1766–1774) og frem til 1791 udkommer 6 børneblade, hvorefter der følger en pause, indtil der i 1819–1850 udkommer ikke mindre end 15 børneblade, herunder det første religiøse børneblad. Udgivelsesmængden stiger herefter brat: 1850–1875 ses mere end 30 nye magasiner for børn og endelig kulminerer udviklingen med lanceringen af ikke mindre end omkring 85 børneblade i perioden 1875–1900. Langt flere børn har haft adgang til børneblade end til bøger i denne periode, og alene dette kan få en til at undres over den begrænsede forskningsmæssige interesse for feltet i Norden.

©2019 N. Christensen. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 3.0 Unported License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>), permitting all non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Citation: Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken - Journal of Children's Literature Research, Vol. 42, 2019 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v42i0.379>

Bogens opbygning afspejler, at det ikke er en helt traditionel bog Sonja Svensson har skrevet. Dens første omkring 150 sider er den egentlige sagprosatext, mens bogens anden og ikke mindre vigtige del er en omfattende bibliografi over svenske børneblade i perioden. Bogen indledes med et kort forord efterfulgt af en forskningsoversigt, og herefter følger de to store afsnit, der på hver deres vis giver læseren viden om børneblade i internationalt og svensk perspektiv. I "Internationell bakgrund" beskrives udviklingen af børneblade særligt i England, Tyskland og USA med udblik til de nordiske lande. I "Svenska barn- och ungdomstidningar 1766-1900" redegøres for udviklingen fra de første enkeltstående værker i 1700-tallet til den meget omfangsrige produktion i anden halvdel af 1800-tallet. I disse to afsnit opdeles materialet i kategorier ud fra indhold, kontekst og aldersgruppe: i afsnit om blade med tilknytning til skolen, blade udgivet af interesseorganisationer og religiøse bevægelser, samt "Allmänkulturella tidningar för barn". Hertil kommer afsnit om "Ungdomstidningar" og i det sidste store afsnit får også "Jultidningar och kalendrar" et afsnit for sig. Sagprosadelen afsluttes med et relativt kort afsnit, hvori Svensson peger på en række emner for fremtidig forskning, herunder blandt andet ejerforhold, udgivelsesmønstre, illustrationer og læserbidrag.

Centralt i udgivelsen står den grundige kronologiske bibliografi over udgivne svenske børneblade i perioden, inklusiv en redegørelser for kilder og afgrænsinger. Som en traditionel afhandling afsluttes bogen med et engelsk resumé og en omfattende litteraturliste over kilder. Forsøger man at genrebestemme værket bærer det således en del af den videnskabelige publikations karakteristika, inklusiv krav om redegørelse for afgrænsning, definitioner og hidtidig forskning, men samtidig peger hovedafsnittenes oversigtlige præg og korte omtale af en lang række værker mere i retning af en formidlende publikation. Endelig er bibliografien jo, som Svensson også påpeger, en genre i sig selv. Skal bogen vurderes på sine egne præmisser må det altså blive som det sammensatte værk det er.

Som forskningspublikation har værket mange styrker. Først og fremmest skaber alene bibliografien og litteraturfortegnelsen netop det grundlag for videre forskning, som Svensson selv lægger op til. Som yngre forsker eller studerende er det bare at vælge: kilder i udgivne blade og sekundærlitteratur er lagt frem, og man bliver slået af den trods alt omfangsrige litteratur om emnet i international sammenhæng. På nordisk grund er forskningen, som Svensson også påpeger, endnu begrænset. Bibliografien og litteraturfortegnelserne afspejler den livslange beskæftigelse med området, og som læser fø-

ler man sig fuldstændig tryk i erkendelsen af, at Svensson faktisk har siddet med både børneblade og sekundærkilderne gennem årtier og kender materialet som ingen anden. Det er af utrolig stor værdi for forskning ikke kun i Sverige, men også i Norden, at denne dokumentation nu findes samlet i bogform.

Inden for forskningslitteraturen er der tale om et oversigtsværk, der dækker en lang periode på omkring 150 år. Som sådan er det i familie for eksempel med Torben Weinreichs *Historien om børnelitteratur. Dansk børnelitteratur gennem 400 år* (2006), hvori Weinreich over omkring 500 sider fortæller dansk børnelitteraturs historie. Dette værk ligner også Svensson ved at være en opsamling på og en sammenfatning af professionelt arbejde med emnet gennem årtier. Det har indlysende fordele at én forsker påtager sig at trække de lange linjer i et stort materiale: man ser kontinuiteten i materialet og de prægnante forandringer og forskydninger over tid ud fra en klar markeret fortælleposition. I Svenssons tilfælde gælder overblikket det medie, hun afgrænser som "en flera gånger om året utkommande, daterad, publikation med varierat text- och bildinnehåll, utgivna av enskilda förläggare, kommersiella förlag samt idé- och intresseorganisationer (företrädande t.ex. religion, politisk riktning, nykterhet, scouting, djurskydd) där vuxna 'avsändare' uttryckligen (genom namn, undertitel, redaktionsanmälan och/eller allmänt utförande) vänder sig till barn eller ungdomar" (12). Hermed lægger Svensson sig op af en i dag alment anvendt definition på børnelitteratur som "intentionel", som en gruppe tekster, der afgrænses ud fra en eksplisit angivet hensigt om at henvende sig til børn. Derudover lægger hun vægt på den periodiske udgivelsesform, hvorigennem blade/tidningar tilflyder børn, i modsætning til bøger, der udkommer i enkeltstående udgivelser. Afgrænsningen i forhold til intenderet målgruppe er rimelig og relativt enkel, mens afgrænsningen i forhold til udgivelsesfrekvens er lidt mere tricky i forhold til udgivelserne i den tidlige del af perioden, fordi tanken her også var, at barnelæseren kunne samle enkeltudgivelserne og få dem bundet ind, hvorved de bevægede sig fra avismediet til bogmediet, hvilket Svensson også gør opmærksom på.

Set med forskningsbrillerne har oversigtsværker den svaghed, at der sjældent bliver plads til udfoldede analyser. I Svenssons gennemgang af materialet opereres med de følgende fokuspunkter: "historisk framväxt, internationella mönster och förebilder, enskilda tidningars utgivning och utformning samt i viss mån deras medietypiska karaktäristika och innehållskategorier" (11), hvortil kommer lejlighedsvis omtale af kunstneriske og litterære indslag. Am-

bitionen har altså været at give læseren en forståelse af de svenske børneblades udvikling i forhold til en international udvikling, men også at pege på det særegne ved enkeltudgivelser i forhold til medie, indhold og æstetik. Det giver næsten sig selv, at vil man dække en så lang periode og så omfangsrigt et materiale på så relativt kort plads, så kan man ikke gå i dybden med enkeltværker. Det sker enkelte steder, som når man om indholdet i den centrale udgivelse *Kamraten* hører variationen levende beskrevet: "spännvidden på upptagna ämnen är vid, från handarbeten till försäljning av handeldvapen. Frågor ställs och besvaras om ångmaskiner, kaninuppfödning, bokbindning, författarbiografier och kasperteatrar. Om läsekretsens sociala hemvist skvallrar tips om hur smutsiga gipsfigurer bäst rengörs och önskemål om att byta adliga sigill" (154). Sådanne levende beskrivelser kunne man ønske sig flere af, eftersom man som læser ofte blot får en kort introduktion til de enkelte udgivelse, lidt information om udgivere og konteksten for udgivelsen, samt et lille indblik i indholdskategorier i det de enkelte børneblade. Mere udfoldede indtryk eller analyser af udvalgte eksempler af børneblade ville have givet læseren et klarere blik af, hvad eksempler på børneblade i perioden egentlig er. Det kan skyldes, at Svensson synes, enkelttilfældene er behandlet i hendes øvrige publikationer, som der løbende henvises til, men det kompenserer ikke læseren af netop denne bog, der også ønsker at kende noget af stoffet mere i dybden. Det gælder også omtalen af udgivere, hvor man i enkelte tilfælde finder mere udførlige omtaler for eksempel af Zacharias Topelius' arbejde som redaktør og skribent eller af de få kvindelige redaktører for eksempel Stina Quint, som man gerne ville have hørt mere om.

Førnævnte genrekarakteristika i retning af forskningspublikation gør det rimeligt også at efterspørge en mere klar teoretisk-metodisk ramme for udgivelsen. Bogen kan i kraft af dens fokus på udgivere, på skolen som kontekst og på de religiøse og interessebårne foreninger som ramme læses som et værk i nær familie med Mette Winges socialhistoriske doktordisputats *Dansk børnelitteratur 1900-1945. Med særligt henblik på børneromanen* (1976), der også har fokus på udgivere og på hvad for eksempel skolen og spejderbevægelsen betød for udviklingen af romanen som genre. I lighed med Winge formår Svensson at gøre det både klart og levende, hvordan så forskellige grupperinger som afholdsbevægelsen, dyreværnsforeninger og missionsgrupperinger indtog markedet for produktion af læsestof for børn. Det fremstår helt klart, at dette fokus på konteksten er relevant, men jeg savner om blot en kort placering af værket inden for den socialhistoriske tradition, som jeg opfatter som særegen i nordisk

sammenhæng. En anden klar mulighed ville være at pege på værkets anknytning til den boghistoriske forskningstradition, der jo i lighed med Svensson interesserer sig for udgivelseskredsløb og de materielle aspekter af udgivelser, såsom format, papirkvalitet og i nogen grad illustrationer.

Man kunne indvende mod denne kritik, at længere analyser, udfoldet teori og metode står i modsætning til bogens tydelige ambition om at være et levende og formidlende værk, der ikke kun retter sig mod det alt andet lige lille forskningsfællesskab i Norden. Denne ambition kommer blandt andet til udtryk i det tydelige og store personlige engagement i materialet, der lyser ud af skriften og ikke kan undgå at forplante sig til læseren. Som læser får man ganske enkelt akut lyst til at komme på arkiverne og i samlingerne. Et indtryk af ønsket om at brede værket ud mod den almene læser får man også af lejlighedsvis dragninger af paralleller mellem 1800-tallets børneblade og mediebilledet for børn og unge i dag og gennem bogens talrige illustrationer.

I indledningen angiver Svensson selv, at en række områder, som hun oprindeligt ønskede at dække, ikke bliver behandlet i denne bog, simpelthen fordi materialet var for stort. Det forstår man efter endt læsning. Jeg opfatter dermed også bogen som en illustration af, hvordan børnelitteraturforskningen har udviklet sig i den periode Svensson er virksom i: behovet for oversigtsværker har været og er meget stort, eftersom børnelitteraturforskningen stadig har til opgave at kortlægge de større linjer og bringe materiale frem med også med henblik på at andre forskere kan lave mere detaljerede studier. Det er prisværdigt. Samtidig har man også både internationalt og i den nordiske forskning kunnet se en udvikling frem mod, at store områder udforskes i forskningsgrupper, som det for tiden sker med den kommende svenske børnelitteraturhistorie i form af et kollektivprojekt, eller at forskere vælger at forske i mere afgrænsede perioder eller emner. Dermed bidrager bogen også til at tegne et billede af den yderst positive udvikling fra, at feltet tegnedes af de få vedholdende pionerer, til i dag hvor feltet – i sammenligning med da Svensson indledte sin forskerkarriere – forekommer tæt befolket.

Det fremgår af ovenstående, at jeg opfatter værket som sammensat og sine steder måske også skrevet ud fra skiftende ambitioner i projekts forløb. Det præger også i min optik værket, at det ikke er glasklart, om Svensson primært henvender sig til forskerkollegaen eller den alment interesserede. Men disse indvendinger skygger ikke for, at jeg greb værket med stor glæde over at børnelitteraturforskningen i Norden er blevet rigere i og med at dette store arbejde er

fuldent og materialet nu tilgængeligt for os alle. Det fremstår som en vigtig og spændende opgave at arbejde videre med det: Bredden i stoffet og omfanget viser sig for eksempel når Svensson kan pege på variationen af religiøse blade omkring 1880: vi møder både Frälsningsarméns blad *Den lille Soldaten*, børneblade for søndagsskoler, missionske blade og blade for afholdsbevægelsen, herunder *Fridsbanneret*. *Kristlig ungdoms- och nykterhetstidning*. Tankevækkende er også påpegningen af den store nordiske samproduktion for eksempel omkring *Nordisk Illustrerad Barntidning* og *Barnens Julrosor*. Svensson påpeger selv i en note, at materialet lægger op til transnational forskning, og man kan kun give hende ret.

*Nina Christensen
Professor
Aarhus universitet*